

Helgekommentar Moss Avis, 5. januar 2008

Sildestimens uskrevne lover

Av Trygve G. Nordby

Av og til kan tilværelsen føles ganske trang. Som sild i tønne. Eller, som sild i en sildestim.

Vintermorgen under ei bleik sol i le for Jeløya. Lav skodde over vannet. Ikke en levende sjel å se utenom oss gutta i fiskebåtene Elg og Rølven. I barneparkdresser, som nabokona kaller vinterhabitten vår. Gode venn Dag vet mye om sild og hvor stimen stryker tett opp under land når vind og strøm kommer fra den riktige retningen. Nedarvet kunnskap fra forfedrene. Er vi heldige er det over hundre kilo sild i garnet. Eller kanskje ikke. Da blir det ny tur seinere. Målet er å få fylt hver våre plastdunker med spekesild og kryddersild.

Jeg kan knapt tenke meg noe så kriblende morsomt som å trekke et fullt sildegarn. Det er som å være klippet inn i en gammel svarthvit film fra skoledagene. Fisk over alt. Selv Dag ser heller ingen grunn til å skjule barnlig begeistring. Det gjorde sikkert ikke forfedrene heller når matauken var sikret til langt ut på våren. Selv om det var både surere og kaldere den gang.

Plastdunken fra gjenbruksstasjonen på Solgård gjør nytte som sildetønne. Her ligger silda og modner seg i lake av sukker og salt til ut på våren en gang. Og så kommer det høydepunkt på høydepunkt helt fram til neste vinter: Nydelige fileter av spekesild sammen med rikelige mengder rødbeter, løk, poteter, rømme, øl og akevitt. Helst Morsa. Selv forrige generasjon som egentlig hadde bestemt seg for at de hadde spist nok sild under krigen, gir seg over i begeistring.

Nylig leste jeg et sted at sildestimen har sine egne, strenge, uskrevne lover. Det er kanskje ikke så rart. At de er uskrevne mener jeg, men det er ikke poenget. Det ble påstått at sildestimen styres fra midten. Fra den tette kjernen. Der går den erfarne silda. I de indre sirklene. Uvørne eller utstøtte individer må holde seg i ytterkanten av stimen. Det kan til og med ta flere år for yngre sild å arbeide seg inn mot midten. Hva er man ikke da villig til å forsake for å holde seg i det gode selskap? I havets egen frimurerløsje.

Sildestimen har ingen leder. Det finnes ikke ei sjefssild. Heller ikke der i midten. Det er snarere snakk om stimadferd, eller flokkmentalitet. Sånn som oppstår når alle tjener på å opptre på samme måten, uten at noen enkeltperson, eller enkeltsild, egentlig behøver å lede. Det går jo deres vei så lenge ingen bryter ut.

Da er det ikke greit å opponere. Det er til og med kanskje nettopp der i den innerste sirkelen det er vanskeligst å ha en egen mening. Tenk bare på konsekvensene av om noen plutselig skulle begynne å boble opp om individuelle rettigheter. For eksempel om at de i ytterkanten av stimen også burde få være med å bestemme.

Går det an å hevde slike tanker uten selv å bli ekskludert? Antakelig er det så mye innebygget selvdisciplin i en sildestim at ingen engang tenker på å utfordre makta og kulturen i midten. Generasjoner har lært dem at hvis de ikke opptre i flokk, eller stim, vil de trues av både storsei og spekkhoggere. De sensurer derfor seg selv allerede i utgangspunktet. Enten det er behov for det eller ikke.

Så sterk er denne silddisiplinen at det kan være nok å sette ut et rykte. For eksempel at noen i midten fjerter: Storsei til venstre! Her må jeg sette inn en parentes for den uinnvidde leser. Nyere forskning har nemlig vist at silda kommuniserer med å slippe luft ut av gattåpningen. Den fjerter ut sine meldinger om hverdagslivets sorger og gleder. Dette er ikke noe jeg finner på. Hvorfor skulle jeg det egentlig? Det gjør jo søndagskommentaren min verken bedre eller dårligere. Men rett skal være rett.

Altså hvis noen innerst inne i sildestimen signaliserer: Storsei til venstre, og begynner å svømme til høyre. Da begynner snart hele stimen å bøye av mot høyre. Uten en gang å sjekke om trusselen er ekte. Ingen vil risikere å miste livet. Langt mindre plassen i den innerste sirkelen.

Og da lurere jeg på: Er det like strengt og trangt i en stor sildestim som i en liten? Er det slik at dette uskrevne (!) kravet om at alle må svømme like fort og i samme retning hele tida, er like nøye i større stimer? Eller kan det være sånn at det er rom for mer forskjellighet i litt større samfunn?

Hvis det er med resten av oss som det er med sild, er den uformelle ensrettinga antakelig mye tøffere i små stimer enn i større. I vår egen lille stim - Norge – vil jeg påstå at båndene i de indre sirklene er så tette og så mange, at man knapt finner noen som egentlig svømmer i andre retninger eller i sitt eget tempo. For da befinner man seg plutselig i ytterkant av stimen. Der kunstnerne, klovnene, fritenkerne og varslerne befinner seg. De som, hadde jeg nær sagt, slipper en fjert mot makta.

Er du for eksempel minister, eller kjenner du en minister, eller har du ambisjoner om å bli minister, eller lever du av å intervjuere eller servere ministre, tar du ikke sjansen på å tukle

med fart og retning. Eller har mora di ei venninne som har et feriested som brukes av vennene til ministeren som det kan være lurt å holde seg inne med, bør du ikke ta sjansen på ha avvikende oppfatninger. I den lille stimen finnes ikke noe alternativ. Hvis du vil regnes med må du svømme synkront med de andre.

Det er altså i forhold til dette at jeg lurer på om det kan forholde seg forskjellig for annerledes svømmende i litt større stimer og større land. For eksempel i England, eller Frankrike eller kanskje i Sverige. I Sverige er stimen tross alt dobbelt så stor som vår. Finnes det der flere muligheter innenfor den store stimen? Hvor det er helt akseptert å svømme litt annerledes? Fordi man er mange nok til å respektere mangfold og alternativ, uten at det truer stimens eksistens? Skulle det komme en spekkhogger ville jo alle svømme i samme retning uansett.

Sånn kan man bli sittende å tenke der ute på fiskebåten Elg under ei vinterbleik sol litt nord for Jeløya. Eller etter et bedre måltid spekesild, hvor du nesten har spist en hel liten sildestim, sammen med både familie, venner, rødbeter og løk – og et par glass Morsa.

Fortsatt godt nytt år!